

schichtsf. 1910, 310, ki vidi (po Strakosch-Grassmannu, gl. Kos, l. c.) v „Zellia“ današnje Cegle, v „Medaria“ pa (kot vsi drugi) Medano ter istoveti našo „Zellio“ z ono v podelilnem pismu cesarja Ludovika iz l. 824. (ki jo imajo drugi zgodovinarji za današnje Celje), kar pa ni verjetno: 1.) ako bi bili obe Zellii isti, potem bi Ludovikovo pismo ne moglo pisati: Mucianum — in finibus Foroiuliensibus, Zellia — in finibus Slavonie, dasi pravi Pirchegger „so lag 824 Zellia gewiß „in finibus Slavonie“, im slawischen Sprachgebiete, während Muzzana im romanisch-friaulischen Reiche war und ist“, kajti z besedami „in finibus Foroiuliensibus“ je gotovo naznačena mejna grofija furlanska, kakor znači „in finibus Slavonie“ Slovenijo-Karantanijo; pa gl. k temu slednjemu izrazu še Kos, Gradivo, II. št. 248, 297, 298, 299, 306 i. dr.; 2.) Zellia v naši listini je „regio“ in ne „locus“. Tako ostane najverjetnejša hipoteza Kosova, ki vidi v tej „regio“ sedanja goriška Brda.

Dočim je gradivo iz starejše dobe precej površno in malomarno navedeno, ima knjiga vsaj to lastnost, da nam poda v priročni obliki moderne laške glasove o slovanskem mejnem ozemlju, o italijanizaciji in podobnem.

Knjigi se vseskozi pozna, da jo je sestavil diletant; vspešno bi jo mogel vporabljaliti le znanstvenik, ki pa najde drugod tozadevno gradivo v popolnejši, boljši in zanesljivi obliki zbrano. Za lajka pa je knjiga v tej obliki škodljiva, ker ga zapelje na neresnična pota.

Vse kaj drugega je Nachtigallova knjižica, ki mi je ni treba še posebe hvaliti, ker že avtorjevo ime dovolj govori. Nachtigall zavrača Grudnovo trditev, da so Slovani izpodrinili romansko prebivavstvo ob Adriji, ki se je ohranilo le še v nekaterih mestih in dokaže za vsako pokrajino posebe (Dalmacijo, Istro in Primorje s Trstom), da je pred slovansko okupacijo tod živel rod, ki je govoril svoj lasten romanski jezik (dalmatščino oziroma istrsko retoromanščino), ki ga ne prištevajo romanisti k italijanščini, da torej južni Slovani niso bili nikdar (in niso na Goriškem niti danes) mejaši Italijanov, marveč Retoromanov. Italijanski živelj se je kesneje, z razmahom beneške republike, začel priseljevati in je torej tujec na ozemlju, čegar slovanska meja se proti Italiji od VI. stoletja dalje ni bistveno izpremenila.

Nachtigallova razprava pa ima še posebno znanstveno vrednost, ker kaže na važne jezikoslovne probleme, tako v obsegu romanščine kot slovanščine. Rešitev teh problemov bo gotovo obogatila splošno znanost in zato je le želeti, da bi se pospešila. To rešitev more podati le skupno delovanje romanistov in slavistov, kar bo mogla izvršiti n. pr. univerza v Ljubljani, pa bo nji i v marsičem drugem pridržana obogatitev ved z reševanjem popolnoma novih znanstvenih problemov.

Ako bi n. pr. sestavil Monumenta Sclavenica priznani slovenski historik Fr. Kos in bi jim bila za predgovor Nachtigallova razprava, ki bi se v tej sestavi mogla še bolj podrobno ozirati na posamezne zgodovinske dokumente, bi s tako knjigo obogatela slovenska znanost prav znatno. Drugo prašanje pa je, ali nam bodo te knjižice kaj koristile v Parizu, kjer odločujejo drugi faktorji in ne pravica in resnica.

Dr. Fr. Ramovš.

Ivan Grafenauer: Kratka zgodovina slovenskega slovstva. V Ljubljani, 1919. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 335. 8°. Cena 14 K.

Slovenskim literarnim zgodovinarjem se je pridružil med svetovno vojsko češki sodelavec, ki ga bodo morali začeti resno upoštevati.

D. Stříberný, ki je priobčil v lanskem in predlanskem letniku „Časopisa Musea kralovství českého“ doslej najboljšo studijo o Gregorčiču, objavlja v decembrski številki „Časopisa pro moderní filologii a literatury“ za 1918. l. poleg članka o Stritarjevi „Siroti“ (309—313) tudi obširno oceno prvega dela (1917) Grafenauerjeve „Kratke zgodovine“ (397—402). *Stříberný* sodi o Grafenauerjevi „Kratki zgodovini“ takole:

„... Na žalost o njegovi „Kratki zgodovini“ ni mogoče reči mnogo pohvalnega.

Glavna zgodovinarjeva dolžnost je nepristranost. Grafenauer je žalibog ne priznava; pomen reformacije vedoma zmanjšuje, delovanje katolikov pa olepšava in precenjuje. O reformaciji na Slovenskem čitamo n. pr. tole sintezo: „Vobče pa sadovi luteranstva niso bili dobri. Splošne posirovelosti prejšnje dobe luteranci niso odpravili, ampak pomnožili; pri razširjanju in brambi svojih naukov so posegli čestokrat po nasilnih sredstvih, poroča se o pobojih in celo o umoru; priimki, katere so dajali luteranski pisatelji, zlasti Trubar, katoličanom, so glasna priča o tem, kako so napadali predikantje katoliško vero, duhovnike in vernike . . . Ker so luteranci s svojim nastopom avtoriteto stare cerkve omajali, a ljudstva o resnici svojih naukov niso mogli prepričati, je verska zmeda med ljudstvom povzročila popolno versko mlačnost. Pijančevanje, zapravljivost in razuzdanost so se vgnezdili vsled tega med ljudi kot še nikdar poprej (str. 33). Čisto drugače piše avtor o katolikih. Reformacijske komisije „so ljudstvo poučevale o prepornih točkah med katoliško in protestantovsko vero . . . zaprisegale meščane, izganjale neposlušne, zahtevale povrnitev ugrabljenih cerkvenih posestev itd.“ (str. 60—61), in samo mimogrede, kot nekaj samo ob sebi umevnega doda: „zapirale so in izganjale voditelje luterancev, podirale luteranske molilnice in zaplenjevale protestantovske knjige“. „Za slovenski narod pa so si stekle reformacijske komisije nevenljivo zaslugo s tem, da je ostalo naše ljudstvo enotno in se ni razcepilo v dva dela.“

Že tu se vidi, da knjižice ni napisal pravičen pisatelj, ampak pisatelj s predsodki.

Njegova pristranost bi se dala morebiti še opravičiti, ko bi knjiga bila namenjena ljudstvu. Toda avtor piše za izobražence in tem je, mislim, pri vsej pravovernosti objektivna resnica ljubša nego katoliška olepšava. Na ta način je treba na vso sliko kulturnega dela treh stoletij gledati z nezaupanjem. Dejanjski resnici se je bolj približal neverni pesnik Aškerc nego katoliški historik Grafenauer . . .

Toda knjiga ima tudi druge nedostatke. Literatura je rezultanta celotne narodne kulture in najvažnejša vloga njenega zgodovinarja obstoji v tem, da z gotovostjo pokaže, kako se v njej zreali doba, njeno duševno valovanje. K temu pa je seveda potrebno — poleg intuicijske bistrovidnosti in vestnega razbora snovi — poznanje kulturnega evropskega razvoja. Da Grafenauer temu pogoju uspelega literarno-zgodovinskega dela ne zadovoljuje, se je videlo že iz njegove prve Zgodovine. Nov dokaz o tem podaja pričujoča knjiga.

Slovenska literatura, vzemi stvar kakor hočeš, temelji na reformaciji, a pri Grafenauerju definicija reformacije manjka! Poučiš se o kitajskem papirju in Gutenbergovih pismenkah, toda o podlagi in svetovno-zgodovinskem pomenu „nabožne revolucije, katero je začel 1517. l. M. Luther“, (o češki re-

formaciji nima Slovenec Grafenauer niti besedice), ne zveš ničesa. Manjka pa tudi razbor slovenske reformacije, katera menda ni bila v vsakem oziru posnetek nemške reforme; namestu podrobnega razbora čitaš zgolj končna dejstva.

Še slabše jo je izkúpila prosvetljenost. Za uvod k reformaciji je narisal pisatelj vsaj skromno sliko duševne, verske, нравne in družabne kulture v Evropi sploh, tukaj se omejuje na razmere v Avstriji. Prosvetljenost pri nas pa se mu krije popolnoma — z reformami Marije Terezije (Jožefa omenja z nekoliko besedami), in zadostuje mu zanjo ena sama stran, dočim je posvetil Cirilu in Metodu darežljivo štiri strani. A pomanjkljiva je tudi obravnava slovenske prosvetljenosti; obstoji pravzaprav le iz sramežljivega in skritega odstavka o janzenistih, s katerim pa predmet nikakor ni končno izčrpan. Tudi tukaj nahajaš samo dejstva; sintetično vezivo manjka.

Nekoliko boljši je članek o romantiki. Grafenauer zapisuje vsaj historični Herderjev nazor in estetični nauk Fr. Schlegla, s čemer oživlja blede sliko šolske definicije „reakcije čustva in fantazije proti razumu“. Toda niti tukaj se mu ne posreči, da bi domače dogodke z evropskimi organično zvezal. Tudi tukaj si morate črte dobe pri pisateljih, njih notranjo vez iskati sami.

Ker pa kaže vsako literarno delo razen znakov dobe tudi osebne lastnosti, mora biti literarna zgodovina obenem tudi zgodovina osebnosti. Tej zahtevi zadovolji oni, kdor ima dar psihološkega razbora in estetične sodbe. Zlatarska osla v tem oziru je v slovenski literaturi takoj prvi resnični stvaritelj, Prešeren, pojav, ki je docela podoben Wildeju, samo da je še kompliciranjši smeli umetniški borec in aristokrat, a obenem нравni slabič, naravnost proletarec. Njegovo delo, četudi kratko, je nenavadno raznovrstno ter obsega poleg umotvorov klasične lepote svetovnih in domačih oblik tudi borne pesmi in poleg verzov, kipečih iz najglobljega dna notranjosti, tudi plitve stihe. Z disonanco je obremenjen tudi kot človek; hrepeni po ljubezni idealne device ter končuje v objetju delavke. Ta mož je ustanovitelj moderne slovenske literature, z njegovim imenom na ščitu je nastopila revolucionarna Stritarjeva četa v poeziji in politiki in k njegovemu individualizmu in artizmu se je priznala tudi moderna. Slovenska literarna zgodovina mora neodložno končno razrešiti Prešernov problem, drugače bode zidala na pesek.

Grafenauer se te naloge ni lotil, se je celo niti ne zaveda. Zanj ni niti problemov v Prešernu kot človeku niti disonanc v njegovem delu, mirno pripoveduje (po tujih virih) življenjske dogodke ter opisuje delovanje, niti dolžnost do označevanja ga ne vznemirja. In bati se je, da bode tudi sedaj, v popravljeni obliki neuspelega prvega poizkusa, preslab, da kritično razdeli in estetično oceni literaturo po Prešernu, ampak da poda tudi vdrugič samo vnanje podatke in vsebine.

Vidimo torej: katoliški zastopnik slovenske literarne zgodovine je pristranski, površen in plitev. Knjiga, ki jo je napisal, ni literarna zgodovina v modernem smislu; to je raztresen popis knjig in življenjepisov brez višje enote, to je material brez duše. Poleg tega skupnega nedostatka imata oba glavna dela knjige še vsak svoje posebne hibe: slika stare dobe je nezanesljiva, nova doba je površna. Samo eno prednost ima Grafenauer: pridnost. Vendar pridnost sama za ustvaritev estetično-historičnega dela ne zadostuje.

Kratka zgodovina se krije do polovice s prvim delom Zgodovine novejšega slovstva. Lojalno priznavam, da se kaže od 1909. l. očiten napredek.

Na prostoru, ki je za polovico manjši (78 str. proti 153 iz 1909. l.) je obsegel Grafenauer tokrat znatno več snovi (zlasti prosvetljenost je razširjena za nov oddelek), obravnava je zgoščena (Prešeren n. pr. je obsegal 1909. l. več nego 60 str., sedaj komaj tretjino tega, Čbelica prvič 21, sedaj 10 str.), uravnana in poglobljena, tako da se vsaj glavni obrisi slovenske prosvetljenosti in romantike razločno odražajo; 1909. l. so zavajale pisca monografije, sedaj jih obvladuje. Vendar več nego prve, vnanje informacije tudi kratka zgodovina ne nudi; organične hibe Grafenauerjeve se niso mnogo izboljšale. Ostala so tudi druga svojstva; slog, kakor smo videli, je kot dosedaj suh, hladen, zveržen; register in literarni pokazi zopet manjkajo.“

Drugi del Grafenauerjeve knjige, ki je izšel l. 1919, me ni po nobeni strani primoral, da bi spremenil principijalne pomiselke glede zasnove in metode njegovega dela, ki sem jih napisal v recenziji prvega dela („Slovan“ XV, 1917, str. 319 — 321), oceno podrobnosti pa bo tako prineslo naše strokovno glasilo za literarno zgodovino. Ekstenzivnost Grafenauerjevega delovanja je bila tudi temu njegovemu delu v kvar. Naknadno so ga sicer opravičile naše današnje razmere, ki silijo nas vse, kakor pred šestdesetimi, petdesetimi leti naše prve „rodoljube“, na veliko, ekstenzivno delo, vendar pa ob vseh potrebah naših sedanjih dni ne smemo pozabiti, da tiči prava cena in trajna veljava vsakega dela samo v njegovi intenzivnosti. J. A. G.

Prevodi na francoščino. Če hočeš slišati pravo francoščino, pojdi na Rusko, so včasih dejali v Babilonu ob Seini. V silnem pravoslavnem carstvu, predhodniku sovjetske ljudovlade, se je namreč od nekdanj mnogo gojil in govoril francoski jezik, seveda le do neke stopnje njegovega razvoja, ker tujec ni pravi sostvaritelj narodnega besedišča. Moderna njega pomnožitev, vzeta zlasti iz latovščine, je inorodcem kakor pogosto domačinom izven prestolice dokaj neumljiva, vendar sega izza konca poslednjega stoletja močno v slovstvo. Victorien Sardou pravi v igrokazu „Famille Benoiton“: L' argot c' est le français de l' avenir. Za popolnejšo prisvojitev tega mednarodnega narečja bo vsekakor kazalo i Slovincem prirediti slovar parizizmov. Tega naziranja je bil menda oni naš izobraženec, ki se je izrazil: Kogar jaz izlahka razumem, ta ne obvlada dodobra francoščine.

Te misli so se mi vrinile, ko sem čital v zadnji „Zvonovi“ številki široko poročilo o zbirki „Rêves et Glandes“, ki prinaša doslej najboljše (edine) prestave, narejene bržkone preko nemščine. V splošnem bi sprejel obe pravili za bodoče prevajavce, samo točneje bi se morali opredeliti; ne strinjam pa se z nekaterimi vmesnimi opazkami, ki ovajajo ocenjevatelja, da ni prišel čez klasično dobo, marveč se drži še Banvilleovega Petit traité de poésie française. Kar je započel Laforgue ali Kahn in za njima vsi vers-libristi do današnjega dne, se v omenjenih razmotrivanjih ne upošteva, dasi je znameniti zastopnik svobodnega verza, H. de Régnier, že nekaj let član Akademije, torej novotarska smer uradno priznana.

Zevi kot „tu as“ so baje strogo prepovedani v francoski metriki. Kaj pa početi s hijati sredi besede (créature, Phraorte itd.) ali pred h aspiré, ki je po zatrdilu vseh glasoslovcev povsem neslišen (le héros, la halte)? Kedor zameta zvezo „tu es“, mora takisto grajati „tuais“ ali „tu hais“. Pesniki jih danes neoporečno rabijo kakor g. Meurville sam. Celo prozajiki na pr. Faguet ali A. France pišejo navadno l' onzième (nam. le onzième).